

Була Павло Вікторович
аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
ЗУНУ, м. Тернопіль

ФІСКАЛЬНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

Важливим аспектом діяльності держави в сучасних умовах є екологізація більшості процесів, що пов'язані з її функціонуванням. Екологічні виклики сьогодення, які спричиняють значний негативний вплив на навколишнє середовище, у вигляді викидів та скидів шкідливих речовин, розміщення відходів промислових та побутових споживачів вимагають від держави відповідних рішень щодо мінімізації цього впливу, враховуючи при цьому необхідність здійснювати підтримку економічного розвитку регіонів та держави в цілому. Як показує зарубіжний досвід, досить ефективним інструментом для вирішення цього питання є екологічний податок, при сплаті якого, суб'єкти господарювання зменшують негативний техногенний вплив на довкілля.

Досвід попередніх років показав, що сплата екологічного податку в Україні не давала в повній мірі того економічного ефекту, який очікувався, а також не призвела до відповідно кращих екологічних змін. Надходження від цього податку спрямовувались в загальні, а не спеціальні фонди відповідних бюджетів, що не давало змоги покращити екологічне становище країни. В умовах децентралізації, коли громади мають більше повноважень щодо розпорядження надходженнями від екологічних податків набуває важливого значення питання удосконалення інституціонального середовища застосування екологічного податку в системі регулювання природоохоронної діяльності.

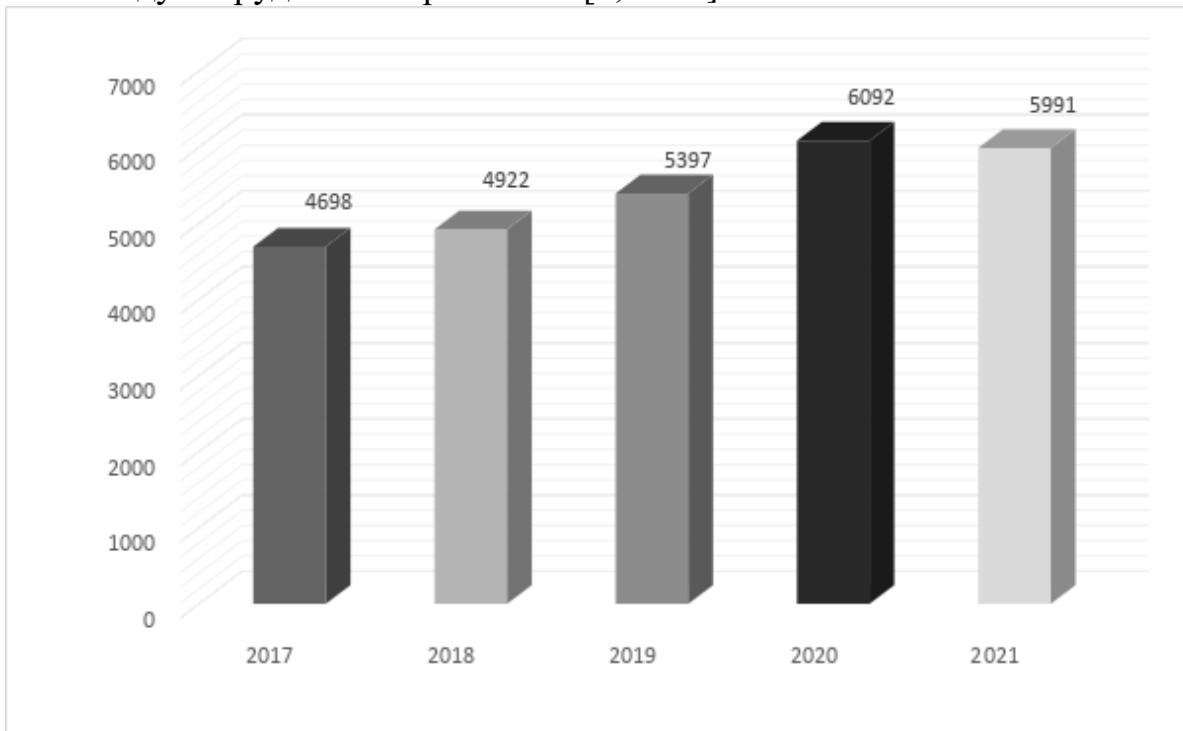
Проблемі ефективності екологічного оподаткування приділяється увага багатьох вчених, зокрема Н. Рибачок А. Липко Є. Мішенін, І. Ярова Л. Поліщук, Н. Авраменко, З. Шпильківська, О. Найденко, А. Нікітішин, Т. Домбровська, які вважають, що екологічне оподаткування є одним з найдієвіших інструментів до розумного природокористування, та мають різні погляди для її вирішення.

Екологічні податки, як стверджує Н. Рибачок, ефективно використовують як непрямі інструменти впливу на поведінку суб'єкта забруднювача в напрямі зниження ним антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище [1, с. 15].

А. Нікітішин вважає, що екологічні податки є одним із ключових джерел фінансування. Сплачені податки використовуються для відновлення навколишнього довкілля, усунення забруднених зон та забезпечення заходів, пов'язаних з охороною природи, а високі ставки екологічних податків дають змогу безпосередньо впливати на рівень «екологічності» діяльності суб'єктів господарювання [2, с. 126]. На думку Н. Дутової та Н. Меджеріної, екологічний податок – загальнодержавний обов'язковий платіж, що сплачується з фактичних обсягів викидів в атмосферу, скидів у водні об'єкти забруднюючих

речовин і розміщення відходів суб'єктів господарювання та фізичних осіб [3, с. 1256].

Екологічне оподаткування є одним із ключових елементів управління охороною навколишнього природного середовища. Екологічні податки пред'являються за наданий шкідливий вплив повітря, водним об'єктам та загалом довкіллю. Ставки екологічних податків розраховуються відповідно до рівня шкідливості заподіяному навколишньому середовищі і нараховується, виходячи з ставки податку за 1 тону забруднюючих речовин залежно від виду забруднюючої сполуки та класу небезпеки. Якщо суб'єкт господарювання здійснює різні види забруднень, відповідно він сплачуватиме податок до кожного виду забруднюючої речовини [4, с. 75].

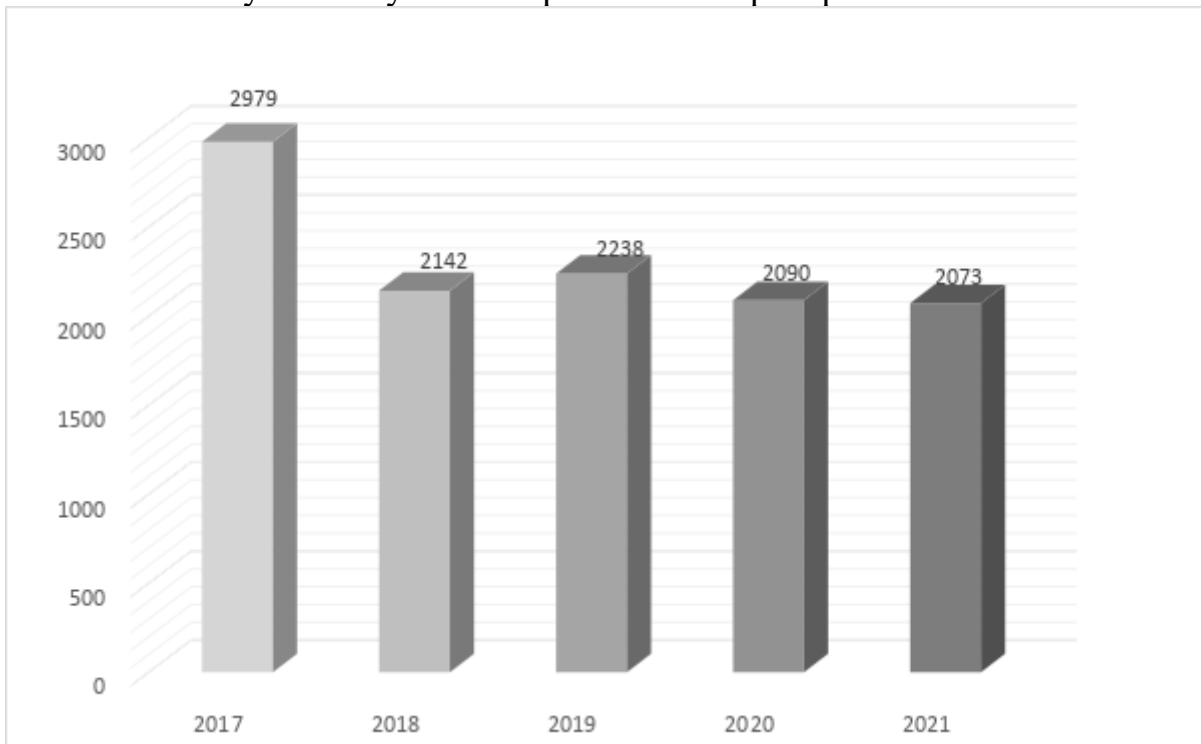
Рис. 1. Надходження екологічного податку до Зведеного бюджету України у 2017-2021 рр., млн грн

Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби України.

Екологічні податки довгий час надходили до спеціальних фондів, створених в державних та місцевих бюджетів щодо охорони навколишнього середовища, і це давало можливість забезпечувати їх прив'язку до певних цілей фінансування, пов'язано з природоохоронною діяльністю. Як бачимо з рис. 1, за період 2017-2020 рр. в динаміці надходжень екологічного податку до Зведеного бюджету України відбувається поступове його зростання, з незначним просіданням у 2021 році. У 2018 зростання становило 4,77%, у 2019 – 9,65%, у 2020 – 12,88%, а у 2021 – 11,22% (що на 1,66% нижче ніж у 2020). Такі незначні трендові відхилення зазвичай були спричинені підняттям ставок податку за викиди та скиди шкідливих речовин. Водночас така ситуація не стимулює суб'єкти господарювання обмежувати свій шкідливий вплив на довкілля, адже дані ставки є досить символічними.

Тому виникає необхідність в перегляді ставок екологічного податку за викиди найбільш шкідливих для здоров'я людей та навколишнього середовища речовин, а також за скиди небезпечних речовин безпосередньо у водні об'єкти, передусім за скиди азотовмісних сполук. Виходячи з цього, з підняттям ставок з'явиться можливість використовувати екологічні податки як бюджетонаповнюючий механізм, особливо на місцевому рівні, де це буде дуже доцільним та пріоритетним.

Як бачимо, на рис. 2 зображена динаміка надходжень екологічного податку до місцевих бюджетів, і тут цілком добре простежується зниження цих надходжень. У 2017 дані надходження склали 2979 млн грн, тоді як у 2021 – 2073 млн грн (різниця складає 906 млн грн). Виходячи з цієї тенденції надходжень екологічного податку до місцевих бюджетів буде доцільним інституціонально закріпити можливість за органами місцевого самоврядування використовувати кошти спеціальних фондів охорони навколишнього середовища для фінансування проєктів природоохоронного спрямування, які здійснюються на умовах публічно-приватного партнерства.

Рис. 2. Надходження екологічного податку до місцевих бюджетів України у 2017-2021 рр., млн грн

Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби України.

Варто зазначити, що лише збільшення ставок екологічного податку не вирішить проблему, оскільки суб'єкти господарювання на сьогодні, сприймають це як додаткове фіскальне навантаження. Необхідний комплексний підхід та вивчення зарубіжного досвіду, де у більшості країн цей податок виконує компенсаційну функцію надходження податку у кілька разів перевищують державні видатки на природоохоронні заходи), так і фіскальну (екологічний податок формує до 10 % усіх податкових надходжень).

Виходячи з цього, можна підсумувати, що за сьогоденних умов значного техногенного впливу на навколишнє середовище, актуальності набуває вирішення проблеми удосконалення інституціонального забезпечення екологічного оподаткування. Екологічні податки мають виступати важливим інститутом стимулювання процесів активізації природоохоронної діяльності як у публічному, так і в корпоративному секторах, а також у секторі домашніх господарств. Як свідчать дані щодо динаміки надходжень екологічного податку до місцевих бюджетів та Зведеного бюджету України за 2017-2021 роки, реального збільшення поступлень даного виду фіскальних платежів у публічні фінансові фонди не спостерігається, що вимагає перегляду ставок екологічного оподаткування та екологічної політики загалом з акцентом на місцеві бюджети, що дасть змогу ефективно використовувати надходження та мінімізувати шкідливий техногенний вплив на навколишнє середовище.

Список використаних джерел:

1. Рибачок Н. П. Сучасні теоретичні та законодавчі основи екологічного оподаткування в Україні. *Фінансове право*. 2013. № 4. С. 15-18.
2. Нікітішин А. Податкове регулювання як інструмент державної екологічної політики. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. № 2. С. 126-137.
3. Дутова Н. В., Меджоріна В. С. Екологічний податок як механізм стимулювання ведення природоохоронної діяльності підприємства. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 19. С. 1255-1259. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/19_ukr/187.pdf.
4. Поліщук Л. М. Екологічне оподаткування в умовах децентралізації: пріоритети та інституціональне забезпечення. *Агросвіт*. 2019. № 23. С. 73-78.
5. Горин В. П. Фінансовий механізм забезпечення суспільного добробуту: теоретична концептуалізація та проблеми функціонування. Монографія. Економічна думка ТНЕУ, 2020. 516 с.